

Vladanje Kolomanovo u Hrvatskoj. O djelovanju kralja Kolomana u kraljevstvu hrvatskome poslije njegova krunisanja u Belgradu, kao i poslije dalmatinske vojne, znamo veoma malo, ali uza sve to ipak ne može da bude sumnje, da mu je i u to doba posvećivao svoju pažnju. Najznatnija je činjenica, da je Koloman i opet sjedinio čitav hrvatski teritorij od Drave do mora i predao ga banu u upravu, koji odsada unaprijed bješe poglaviti predstavnik kraljevske vlasti u zemlji. Zacijelo su već sada, ako ne još prije u doba hrvatskih kraljeva, uređene županije,¹ kao poimence nam poznate zagrebačka, varaždinska i križevačka, ali tako da su i nadalje živjele male plemenske župe sa središtima u Moravču (sjeveroistočno od Zagreba), Rovištu (istočno od Križevaca) i Garešnici (na istočnom podnožju moslavačkih brda). Preko Save, oko današnje okićke sv. Jane, prostirala se mala plemenska županija Podgorje, preko Kupe Gorica i Gora, oko Une županija Dubica, a preko Une Vodica (Vodičevo); nadalje Sanska županija u porječju Sane i Vrbaška županija u porječju donjega Vrbasa sa središtem u Vrbaškom gradu (kod današnje Banjaluke). Još se u docnije doba pominje u kraju između Koprivnice i mjesta Začesan (Čazma) široka vojnička „cesta kralja Kolomana“ (strata Colomani regis), na kojoj bješe podignut preko neke vode „most kralja Kolomana“ (pons regis Colomani). Sada započe i sporadičko naseljavanje mađarskoga plemstva u tada gustim prašumama pokritu Slavoniju — kako se je stala nazivati zemlja između Drave i Gvozda u ispravama potkraj XII. vijeka — a i sam je kralj u njoj imao prostrana imanja i mnogobrojne službenike i kmetove. A u Hrvatskoj preko Grozda nema traga ne samo u to doba, nego ni u docnije sve do turske najezde, mađarskim naseobinama, pače ni kraljevskim darovnicama u korist kojega ugarskoga plemića. Inače imao je kralj i tude prostrana imanja, a u prvom se redu ističe „kraljevsko zemljište“ (1190: „territorium regale“) Podmorje između Trogira i Spljeta, baština hrvatskih Trpimirovića. Kao izvjesno znamo nadalje, da je Koloman uredio porezne prilike u Slavoniji. U toj se zemlji, zacijelo još od davnih vremena (bar franačkih), plaćao porez u kunskim kožama, dakle u naravi, onako kao i kod ostalih Slovena, naročito u Rusiji. Koloman sada odredi, da se on ima unaprijed plaćati u novcu, i

¹ To je veoma vjerojatno, ma da nemamo za to potvrde u izvorima.